

De evolutie van het machinaal straten

LEESBARE OMGEVINGEN MET EEN PASSEND RITME

Hanneke Toes over het invoegen
van een ontwerp in de omgeving

GOVWOU STRAATBAKSTEN

FORUM OVER
RUIMTELIJKE INRICHTING
APRIL 2009

#19

INHOUDSOPGAVE

4 / 7

Hanneke Toes is voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Tuin- en Landschapsarchitectuur en directeur van het bureau tlu landschapsarchitecten in Utrecht. Ze vertelt over haar visie op het inrichten van de openbare ruimte, vooral de relatie die deze met de omgeving aangaat.

8 / 10

Eeuwen geleden was men blij met de rijksweg die dwars door Voorthuizen liep. Dat was afgelopen jaren wel anders. Het centrum van Voorthuizen was verouderd en dringend aan herinrichting toe. Maar niet zonder het verleden van de plek in het achterhoofd te houden.

11

Wethouder Fiers van de gemeente Eindhoven aan het woord over groen en straatbaksteen in 'haar stad' Eindhoven. Het centrum wordt groener en samen met straatbaksteen worden meerdere herinrichtingen een feit.

12 / 14

Een jaar na het symposium 'Machinaal straten met straatbaksteen' zijn er grote stappen gezet. Wat betreft technieken, samenwerking en optimalisatie van het proces van machinaal straten.

15

In deze editie van Uitgelezen bespreekt Michiel Nieuwenhuys het Handboek veilig ontwerp en beheer over veiligheid in de openbare ruimte.

16 / 21

Centraal Thema: Kleurenarchitecte Clara Froger over kleuren in de openbare ruimte, harmonie en haar wil om ogen te openen van ontwerpend Nederland.

22 / 27

In de vierde editie van deze serie geven ontwerpers Job Smeets en Nynke Tynagel van Studio Job hun visie op de stijl postmodern.

28 / 31

In de nieuwe wijken van Nederland wordt vaak straatbaksteen toegepast. Ditmaal belicht Contour de wijken Landgoed Driessen en Lingebuurt.

COLOFON

Contour Straatbaksteen is een uitgave van de Stichting Promotie Straatbaksteen. Het tijdschrift wil een forum en inspiratiebron zijn voor alle professionals betrokken bij de ruimtelijke inrichting in Nederland.

Coverfoto: Lingebuurt, Elst

Redactie

Dick Tommel (hoofdredacteur),
Tanja Bongers, Ewald van Hal,
Harrit Hoppenbrouwers, Michiel Nieuwenhuys
en Fenke Paus

Raad van Advies

Piet van Beek, Margot van Niele,
Willem van der Made en Jan Stigter

Stichting Promotie Straatbaksteen

Postbus 155, 6880 AD Velp
T 026 - 3845641, F 026 - 3845631
E info@straatbaksteen.nl
I www.straatbaksteen.nl

Bladmanagement

Van Zandbeek communicatie & creatie,
Harrit Hoppenbrouwers, Maartje Lamers en
Fred Wijers

Vormgeving

Van Zandbeek communicatie & creatie,
Esther van Gompel

Teksten

Pascal Klaassen en Maartje Lamers

Fotografie

Hans Hebbink (coverfoto, pag. 14, 18, 28,
29, 30, 31), Vincent Boon (pag. 5 en 6),
Léon Saelmans (pag. 8 en 10),
Ruud Peijnenburg (pag. 12),
Michel de Groot (pag. 17), Clara Froger
(pag. 19, 20), Jean-Baptiste Mondino (pag. 22),
Peijnenburg Fotografie, 's-Hertogenbosch
(pag. 24 en 25), R. Kot, Brussel (pag.26),
Kunst en Bedrijf (pag. 27)

Overname uit Contour Straatbaksteen is toegestaan met bronvermelding.

VANZELFSPREKEND GEDRAG IN EEN RUSTIG RITME

De openbare ruimte is van iedereen. Dit betekent niet dat iedereen vrij is om er te doen en laten wat hij of zij wil. Zo is het niet de bedoeling dat wij onze auto zomaar ergens op het centrale dorpsplein parkeren. Daarvoor hebben bestuurders en gebiedsontwikkelaars parkeerplaatsen bedacht. En willen we met een goed boek of een smakelijke middagboterham van een lekker voorjaarszonnetje genieten? Dan is een bankje in het park daarvoor een betere plek dan de middenberm van een drukke verkeersader.

Beide voorbeelden spreken waarschijnlijk voor zich. In andere gevallen is het soms nodig dat ons gedrag een beetje wordt gestuurd. Dat kan uiteraard met 'harde aanwijzingen'. Daarbij denk ik bijvoorbeeld aan de verkeersborden die de maximale snelheid aangeven. En als zelfs die roodomrande bordjes niet duidelijk genoeg zijn, kun je altijd nog met flitspalen proberen om potentiële hardrijders in toom te houden. Een andere mogelijkheid is de omgeving zo in te richten dat mensen automatisch hun gedrag aanpassen. Bijvoorbeeld door smallere rijbanen aan te leggen. Of door voor een rijoppervlak van straatbaksteen te kiezen. Gebakken klinkers stralen rust uit. Mensen passen hun eigen ritme daarop aan.

Straatbaksteen biedt de mogelijkheid nog veel meer 'vanzelfsprekende' aanwijzingen te geven. Parkeervakken en loopstroken zijn prima kenbaar te maken door te variëren in kleur, vorm en legpatronen. Witte strepen of paaltjes zijn dan eigenlijk niet meer nodig. Dit geldt in ieder geval voor de Oudegracht in Utrecht, zoals blijkt in het interview met Hanneke Toes, voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Tuin- en Landschapsarchitectuur (NVTL), op pagina 4 van deze editie van Contour. Zij beschrijft daarin hoe de Oudegracht in Utrecht een toonbeeld van ultiem werklandschap is. Legpatronen van straatbaksteen en natuursteen zorgen ervoor dat het voor iedereen duidelijk is wat de loopstrook en wat de parkeerstrook is. Bovendien heeft het geheel een menselijk, rustig ritme. Dat maakt de Oudegracht een prettige plaats om te zijn.

De keuze van materialen heeft een grote invloed op onze beleving van een gebied. En van daaruit ook op het gedrag dat we er vertonen. Een vanzelfsprekende omgeving, gebouwd op de menselijke maat, bevordert positief gedrag. Het is een oud en bekend gegeven. Daar moeten we bij de inrichting van ons landschap rekening mee houden.

Dr. D.K.J. Tommel

Voorzitter Stichting Promotie Straatbaksteen

Hanneke Toes in het kantoor van tlu landschapsarchitecten aan de Oudegracht in Utrecht.

HANNEKE TOES: “ONTWERP IN RELATIE MET LANDSCHAP EN CULTUURHISTORIE”

“Een openbare ruimte zo inrichten dat deze een leesbare relatie met de omgeving aangaat. Dat is voor mij als landschapsarchitect de belangrijkste uitdaging.” Aan het woord is Hanneke Toes, voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Tuin- en Landschapsarchitectuur (NVTL) en samen met Mariette Claringbould directeur van het bureau tlu landschapsarchitecten in Utrecht. “Loop je door een bepaald gebied dan mag je best zien dat er over de inrichting is nagedacht. Graag zelfs. Maar ik hou niet van overdreven, te veel, te nadrukkelijk. Hoe vanzelfsprekender het ontwerp zich in de omgeving voegt, hoe beter ik het vind.”

Leesbare omgevingen met een passend ritme

Zoals de meeste Nederlanders wordt Toes niet echt vrolijk van de bedrijventerreinen die overal langs de snelwegen ontstaan. Een van de redenen daarvoor is dat dergelijke terreinen er in de meeste gevallen landschappelijk gezien zonder veel reden lijken te liggen. Ze passen niet bij de rest van de omgeving. Deze perceptie verandert wanneer een bedrijventerrein zijn oorsprong heeft bij een haven en ook nog aan een spoorweg ligt. In zo'n omgeving is het bedrijventerrein geen dissonant. Toes noemt het grotere principe hierachter ‘verankering’. “Ik kijk bij de ontwikkeling van een bepaald gebied ook naar de landschappelijke en cultuurhistorische oorsprong. Nieuwe ontwikkelingen laat ik daarmee een relatie aangaan. Dan snapt een bezoeker, bewoner of voorbijganger waarom het gebied eruitziet zoals het eruitziet. Het geheel komt dan als vanzelfsprekend over.”

MEERDERE FUNCTIES

Het bureau van Toes past deze visie niet alleen toe op bedrijventerreinen, maar ook op woon-, winkel- en recreatiegebieden. Het doel is omgevingen te creëren waar mensen graag verblijven. Daarbij helpt het wanneer deze gebieden meerdere functies herbergen. In de praktijk zijn tal van combinaties mogelijk. Als voor-

“Nadenken over nieuwe ontwikkelingen betekent ook de eigenheid van het gebied zichtbaar houden”

beeld noemt Toes bedrijventerrein het Rondeel in Houten. Het ontwerpteam van de gemeente Houten, waar tlu landschappen deel van uitmaakt,

“Het doel is omgevingen te creëren waar mensen graag verblijven”

Nadenken over ontwikkelingen betekent voor Toes ook de eigenheid van het gebied zichtbaar houden.

ontwikkelde dit gebied langs het Amsterdam-Rijnkanaal op een manier dat het gevoelsmatig echt bij de stad hoort. Het is een plek geworden waar mensen niet alleen werken, maar ook recreëren. Toes: “Het ontwerp is expres niet gericht naar de snelweg A27 die langs het terrein loopt. In plaats daarvan is aansluiting met de stad gezocht. Bovendien lopen de fietspaden vanuit Houten via dit bedrijventerrein naar het uitloopgebied rondom de stad. Daardoor is het Rondeel daadwerkelijk in het stedelijke weefsel opgenomen. Inwoners van Houten komen er niet alleen om te werken, maar ook om te fietsen, te vissen en te spelen.

EIGENHEID

Het is belangrijk dat de bestemming van de Nationale Landschappen goed is geregeld. Daarom is het ook prima dat de Nederlandse overheid veel aandacht voor die gebieden heeft. Toes wijst er echter op dat er naast de beschermde landschappen en de stedelijke gebieden veel tussenruimtes overblijven. “Ook die blijven zich ontwikkelen. Denk aan de veranderde

nog goed uitziet.” Nadenken over nieuwe ontwikkelingen betekent voor Toes ook de eigenheid van het gebied zichtbaar houden.

LOKALE KENNIS

In de niet beschermde gebieden is inspraak van bewoners, plaatselijke overheden en belangenorganisaties een belangrijke hulpbron. Toes weet uit ervaring dat deze gebiedsbewoners veel meer kennis van een gebied bezitten dan een ingehuurde landschapsarchitect ooit zal krijgen. Ze weten daardoor ook beter wat een gebied karakteriseert, wat die plek onderscheidt van andere plaatsen. Combineer je die kennis met de vaktechnische kennis van de landschapsarchitect en vind je een goede balans tussen beide? Dan kun je goede plannen maken waarbij bewoners zich ook nog eens echt betrokken voelen. Ze waarderen de nieuwe ontwikkelingen in het gebied meer en zijn in de regel vaker bereid mee te werken aan het beheer ervan.

Zowel in het kader van het Landschapsmanifest, waaraan Toes namens de NVTL deelneemt, als in de dage-

“Je kunt je toch niet voorstellen dat er beton ligt aan de Oudegracht?”

functies van het platteland. Of de opkomst van steeds grotere veestallen. Die ontwikkelingen zijn niet te stoppen, maar je kunt wel – meer dan nu gebeurt – proberen te stimuleren dat er over gevolgen voor het landschap wordt nagedacht. En dat dergelijke ontwikkelingen op een goede wijze worden ingepast, danwel dat het landschap wordt ontwikkeld in relatie tot deze ontwikkelingen. Doe je dit niet, dan is het een toevallstreffertje wanneer zo'n gebied er straks

lijkse praktijk heeft ze positieve ervaringen opgedaan met inspraak. “Je moet mensen dan wel vanaf het eerste begin bij je plannen betrekken. Een inspraakronde op het moment dat alle plannen al vastliggen, wekt alleen maar irritatie. Als je eerst samen droomt en daarna bereid bent ook samen beide benen op de grond te houden, lukt het om bijzondere plannen te maken die te betalen en te onderhouden zijn.” Dat laatste is uiteraard belangrijk voor de realisatie.

“Een inspraakronde op het moment dat alle plannen al vastliggen, wekt alleen maar irritatie”

“Wat dat betreft is het goed om in het overleg met de bewoners duidelijke randvoorwaarden te stellen. Dan weet men vanaf het begin wat de mogelijkheden en onmogelijkheden zijn.”

EEN RITME DAT PAST

Wil je een ruimte binden met de omgeving? Dan is de materiaalkeuze erg belangrijk. Toes noemt straatbaksteen als voorbeeld van een sfeerbepalend materiaal. “Het past bij zowel het heden als het verleden. Daarmee heeft het uit zichzelf een ‘verankerende’ functie. Wil je in historische centra de rust brengen die bij zo'n plek hoort? Dan kun je eigenlijk niet zonder gebakken klinkers.” Als voorbeeld haalt Toes de Slotlaan in Zeist aan. Daar veranderde haar bureau de drukke verkeersader naar het zeventiende-eeuwse slot in een waardige oprijlaan. Straatbakstenen vervingen delen van het asfalt en in de verbrede binnenberm kwam een brede parkachtige wandelstrook met banken. Een ingreep waarmee het ritme van deze plek naar een niveau is gebracht dat beter past bij de rustige, statige laan.

Tlu landschappen is gevestigd aan de Oudegracht in Utrecht. Een mooiere illustratie bij het verhaal van Toes

is eigenlijk niet denkbaar. Zelf beschouwt ze het centrum van Utrecht als het ultieme werklandschap. Alle stedelijke functies komen voor. Er wordt gewerkt, gewoond, gewinkeld en gerecreëerd. Er is groen, water, verkeer en scheepvaart. Het is de combinatie van al die factoren waardoor Toes het zo prettig vindt in het centrum van Utrecht. Ze wijst erop dat het centrum puur uit functionaliteit op deze manier is ontstaan. De bedrijfspanden met werfkelders zijn er gekomen omdat er gehandeld, geladen en gelost moest worden. De maatvoering is menselijk. “Het geheel is niet te breed en de gevelbeelden zijn individueel

bijvoorbeeld hoe ze de straatbakstenen in combinatie met natuursteen hebben gelegd. Het is meteen duidelijk wat de functie van bepaalde stroken is. Iedereen parkeert de auto automatisch op de juiste plek, zonder dat er ergens een parkeervak is aangegeven. En er is niemand die de auto voor lange tijd tegen de gevel aanzet, want daar is overduidelijk de loopstrook.”

AFSTEMMING TOT IN DE DETAILS

Het legpatroon van straatstenen. Moet een landschapsarchitect zich met zulke details bezighouden? “Jazeker”, antwoordt Toes. “Je wilt dat alles binnen een plan op elkaar

ruimte, zodat ze goed bereikbaar zijn. Maar voor de bewoner, de gebruiker van de openbare ruimte, staan ze dan in de meeste gevallen in de weg. Het is beter om in overleg naar een goed compromis te zoeken.”

“Straatbaksteen past bij zowel het heden als het verleden”

bekeken erg divers, maar stralen samen toch een duidelijke eenheid uit. De straatbaksteen is daarbij sfeerbepalend. Je kunt je toch niet voorstellen dat er beton ligt aan de Oudegracht?” In het verlengde hiervan vindt Toes dat de stad bij de herinrichting tien jaar geleden zorgvuldig te werk is gegaan. “Kijk

afgestemd is. Het moet één beeld, één geheel worden.” Ook dit betekent in de praktijk weer overleg met belanghebbenden. Bijvoorbeeld met nutsbedrijven over de plaatsing van transformatorkastjes. “Laat je dit bedrijven zelf bepalen, dan komen ze op de voor hen meest gunstige plaats te staan. Vaak midden in de openbare

CURRICULUM VITAE HANNEKE TOES - 1957, Den Helder

Opleiding

Landbouwhogeschool Wageningen Tuin- en Landschapsarchitectuur.

Werkzaamheden

Toes werkt sinds 1996 bij tlu landschapsarchitecten in Utrecht. Daarvoor werkte ze onder andere als landschapsarchitect in de gemeente Zwolle, gemeente Enschede en als zelfstandig tuin- en landschapsarchitect. Verder was Toes docent aan de Landbouwuniversiteit Wageningen, Academie van Bouwkunst in Amsterdam en de Internationale Agrarische Hogeschool Larenstein in Velp.

Nevenfuncties

Op dit moment is Toes voorzitter van de NVTL en bestuurslid van de Stichting Triënnale Apeldoorn. Ze vertegenwoordigt het NVTL binnen het Landschapsmanifest.

Publicaties

Toes verzorgde bijdragen aan:

- Jan Kalff, landschapsarchitect in naoorlogse stedenbouw.
- Hans Warnau, beschrijving en documentatie van zijn beroepspraktijk.

Napoleon keert terug in Voorthuizen

Links het vernieuwde centrum van Voorthuizen, onder het centrum zoals het er voor de herinrichting uitzag.

Geen eenheid, geen sfeer. Dat vond Berend Bouwmeester, civiel coördinator bij de gemeente Barneveld, van het centrum van Voorthuizen voordat het werd heringericht. “Het dorpshart straalde niets uit en was absoluut niet gezellig. Daarin is nu gelukkig verandering gekomen!”

De inwoners van Voorthuizen waren ontevreden met het centrum van het dorp. “Onder andere omdat het door de rijksweg in tweeën wordt geknipt”, vertelt Bouwmeester. “Dat gaf veel verkeersdruk. Aanvankelijk wilden we dit tegengaan door een ring rond het dorp te leggen. Maar het bleek lastig om hiervoor goedkeuring te krijgen. De bewoners wilden dit niet afwachten. Zij maakten zich hard voor een nieuw centrum waarbij eenheid en sfeer de belangrijkste factoren moesten zijn.” Aldus geschiedde. Royal Haskoning Nijmegen, urban solutions maakte het ontwerp voor het nieuwe centrum. Bouwmeester: “We hebben de bewoners vanaf het begin bij de plannen betrokken. Zij zijn degenen voor wie wij het centrum opknappen. Zij moeten er blij mee zijn.”

FRANSE LELIES VAN STRAATBAKSTEEN

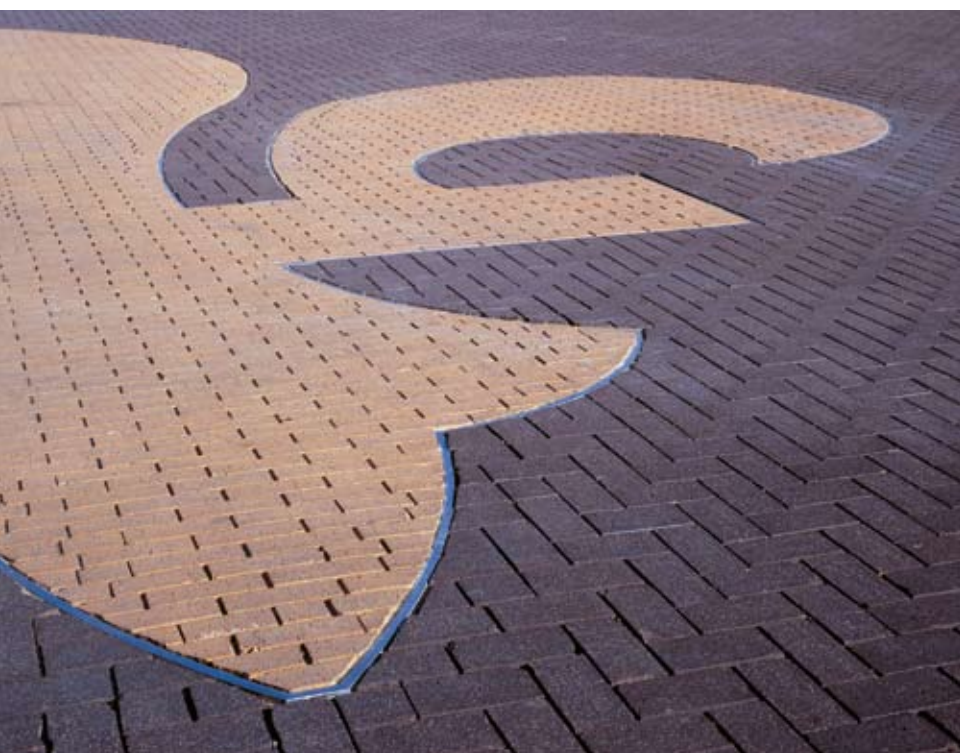
De weg die door het centrum van Voorthuizen loopt is de oude rijksweg van Amsterdam naar Paleis het Loo. Deze weg is ooit officieel geopend door Napoleon. Lange tijd was dit de A1 en de belangrijkste Oost-Westverbinding. Toen de nieuwe A1 kwam,

Vijf Franse lelies sieren nu het centrum. Napoleon is wederom aan Voorthuizen verbonden.

ging de gebruiksintensiteit van de rijksweg weliswaar omlaag, maar de weg bleef een van de drukste in de gemeente. Dat komt ook door de groeiende stroom toeristen die het dorp bezoekt. Bouwmeester: “De weg was, is, belangrijk voor Voorthuizen. En blijft belangrijk in het beeld van ons centrum. Bij het ontwerp van de nieuwe dorpskern hebben we daarom zorgvuldig naar het verleden van de rijksweg gekeken. Vijf Franse lelies sieren nu het centrum. Het is een verwijzing naar Napoleon, die hierdoor op

“Straatbaksteen is uitermate duurzaam en heeft de uitstraling waarnaar we zochten”

een tweede manier aan de weg verbonden is. Het centrum moest ook wat kleur betreft opgefrist worden. De gemeente zocht daarbij naar een uitstraling die ook op de lange termijn stand houdt. De kleuren geel, bruin en rood werden de basiskleuren. Bouwmeester: “Als materiaal hebben we voor straatbaksteen gekozen. Dit materiaal is uitermate duurzaam en heeft de uitstraling waarnaar we zochten.” Dat de gemeente straatbaksteen belangrijk vond, blijkt uit het feit dat ze de stenen zelf heeft

ingekocht. Bouwmeester: “We wilden er zeker van zijn dat het precies de kleur kreeg die wij wilden hebben. Door zelf in te kopen, hielden we dat in eigen hand.” De grijze asfaltweg die door het centrum liep, was de gemeente qua kleur een doorn in het oog. “Om toch de eenheid te creëren waarnaar we op zoek waren, is de kleur van het asfalt van de weg aangepast aan de kleur van de straatbakstenen eromheen. Het centrum oogt daardoor duidelijker als één geheel. We hebben geen verdeeld dorps hart meer.”

UITSTRALING, SFEER EN EEN FUNCTIONELE INRICHTING

“Voor de herinrichting bestond het centrum uit een parkeerterrein en een doorgaande weg. Nu is dat één groot nieuw plein geworden, hét centrale evenemententerrein van Voorthuizen. Er is meer ruimte gecreëerd door een functionele inrichting. Net als vroeger hebben fietsers, voetgangers en automobilisten hun eigen plek, maar het oogt nu meer als een geheel.” Het hekwerk tussen de rijbaan en de rest van het gebied werkt als een veilige scheiding. Tegelijkertijd sluit het hekwerk door de verwerking van lelies naadloos aan bij het geheel. Als grootste verbetering noemt Bouwmeester de sfeer en een groter verblijfsgebied voor de weggebruikers. “En ik ben niet de enige. De bewoners zijn positief, laaiend enthousiast zelfs. Zij hebben meebeslist over het centrum en het is geworden wat ze ervan hadden gehoopt.” Het plein mocht geen obstakels zoals bomen en lantaarnpalen bevatten, want die zouden bij markten en evenementen in de weg staan. Om het plein toch wat hoogte te geven, werd er een fontein aangelegd onder de grond. “In het centrum van Barneveld was eerder al een fontein geplaatst en dit beviel zo goed dat we besloten dit ook in Voorthuizen te doen”, vertelt Bouwmeester. Inmiddels spuiten bij mooi weer 33 spuitmonden in een onsamenhangend ritme water omhoog. Dit speelse element was de tweede reden om de fontein te plaatsen. Bouwmeester: “Een verblijfsruimte die helemaal kaal is, doet tekort aan de openbare ruimte. De fontein is een plezier voor kinderen en honden. Je ziet beide groepen dan ook veelvuldig op het plein spelen.” ■

Project Herinrichting centrum | **Locatie** Voorthuizen, gemeente Barneveld | **Opdrachtgever** Gemeente Barneveld | **Ontwerp** Royal Haskoning Nijmegen, urban solutions | **Civieltechnische voorbereiding** Copier Advies B.V. | **Plein** Hoofdstraat-Bunckmanplein | **Afmeting** kei-formaat en dikformaat

COLUMN

MARY FIERS

Wethouder Wonen en Ruimte gemeente Eindhoven

Met Eindhoven is iets raars aan de hand. In de stad staan zo'n 80.000 bomen en in het buitengebied nog eens pakweg 20.000. Ongeveer 100.000 bomen op 210.000 inwoners; dat is bijna één boom op iedere twee Eindhovenaren. Daarmee is onze stad beduidend groener dan de Nederlandse grote vier, en ook de groenste stad van de B5: de vijf grootste Brabantse steden. Toch ervaren onze inwoners onze stad niet als groen. Ze vinden hem stenig. Fabrikanten van straatbakstenen beschouwen dat wellicht als een compliment, maar ik vrees dat onze inwoners het anders bedoelen. Ik begrijp hen ook wel. Het heeft te maken met onze binnenstad. In ons winkelgebied en op pleinen met een strakke architectuur, zoals het Catharinaplein en het Stadhuisplein, zijn bomen en overig groen schaars.

We nemen deze signalen ter harte en gaan daarom meer groen in het centrum introduceren. Dat is overigens allerm minst een diskwalificatie van straatbakstenen. Sterker nog, de straatbaksteen mag zich in Eindhoven verheugen in een groeiende populariteit. Bewoners én ontwerpers zijn blij met deze toepassing. Het betekent een grotere keuzevrijheid en een bepaalde uitstraling die met betonstenen niet mogelijk is. Verder gaan straatbakstenen soms wel vijftig tot honderd jaar mee. Een voorbeeld: de waalformaat straatbakstenen op het Trudoplein in Eindhoven liggen er al 75 jaar en worden hergebruikt bij een reconstructie van het plein in 2009. Ook in Strijp S, een voormalig bijzonder omvangrijk fabrieksterrein van Philips dat we aan het herontwikkelen zijn, zullen straatbakstenen worden toegepast. Prachtige oude, veelal witte fabrieksgebouwen, in oude luister

Een mooi koppel

hersteld, zullen in een 'veld' van straatbakstenen fraai tot hun recht komen. Maar niet alleen dáárdor. Zo komt er op de Torenallee ook een strook van duizend meter lang en zestig meter breed groen. Straatbaksteen én groen: een mooi koppel!

Een stapelrobot verwerkt straatbakstenen in verschillende legpatronen tot pakketten. Voor een arboverantwoord voortraject bij machinaal straten.

De evolutie van het machinaal straten

Op 13 maart 2008 organiseerde de Stichting Promotie Straatbaksteen (SPS) het symposium 'Machinaal straten met straatbaksteen'. De belangstelling voor dit onderwerp was groot, al was de techniek nog niet uitontwikkeld. Nu, een jaar later, zijn er flinke sprongen voorwaarts gemaakt. Machinaal straten met gebakken materiaal is in de meeste gevallen geen enkel probleem meer. Tijd om eens terug te kijken.

Nieuwe machinale technieken zijn nodig om in te kunnen spelen op veranderde eisen rondom arbeidsomstandigheden van stratenmakers. Een jaar geleden zaten er nog flink wat haken en ogen aan de efficiëntie, snelheid, logistieke uitvoering en gewenning van machinale technieken om gebakken straatstenen te verwerken. Anno 2009 zijn 'alleskunnners', 'zuigers' en 'klemmers' doorontwikkeld en is een groot aantal praktijkervaringen opgedaan. Afhankelijk van het soort werk en het bedrijf dat het uitvoert, wordt de meest geschikte machine gekozen. Bij nieuwe werken bijvoorbeeld, zijn de vacuüm- en klemtechnieken verreweg het meest populair. De eerste ervaringen van stratenmakers

Het gehele proces, van ontwerp tot uitvoering, moet worden aangepast om ervoor te zorgen dat alles vlekkeloos verloopt.

zijn alvast zeer positief. Ook elders in de keten zijn stappen gezet. Zo zijn in de baksteenindustrie robots geplaatst, die zo zijn ingesteld en aangepast dat ze zelfstandig functioneren en ieder gewenst pakket en verband kunnen leveren. Dick Juffermans, landelijk coördinator Arbeidsinspectie en project-

leider van het Handhavingproject straatmaken is blij met de installatie van de nieuwe robots. Hij benadrukt dat het gaat om een ketenaanpak en dat de samenwerking tussen verschillende partijen daarbij erg belangrijk is. De plaatsing van robots door de baksteenindustrie is daarom een goede stap in de richting van optimalisatie van het proces van machinaal straten.

EVOLUTIE VAN HET PROCES

Afgelopen november hield SPS een enquête onder de deelnemers aan het symposium 'Machinaal straten met straatbaksteen'. Doel: het inventariseren van ervaringen met de invoering van de verplichte machinale verwerking van straatbaksteen. Stratenmakers blijken over het algemeen tevreden over de bestratingmachines. De machines kunnen goed overweg met straatbaksteen ongeacht de verschillende formaten, typen, oppervlaktestructuren en mate van bezanding. Uit de enquête-uitslagen blijkt wel dat standaardisatie van de straatbaksteenpakketten wenselijk is. Daaraan wordt door de straatbaksteenindustrie inmiddels hard gewerkt. Om de pakketten optimaal te kunnen gebruiken, zal verder het transport van de stenen goed gecoördineerd moeten worden. Vooral het laden en lossen van de stenen moet nauwkeurig gebeuren. Machinaal straten vraagt meer dan alleen de aanschaf van een machine door stratenmakers en fabrikanten. Het gehele proces, van ontwerp tot uitvoering, moet aangepast worden om ervoor te zorgen dat alles vlekkeloos verloopt. Dat begint bij de fabrikant die pakketten straatbakstenen moet kunnen leveren die machinaal te verwerken zijn. De maatvoering is hierbij van groot belang. Anders ontstaan problemen bij het leggen omdat de pakketten niet passen of niet goed aansluiten. Ook de respondenten van de enquête gaven dit aan als belangrijk aandachtspunt. Maar ook eerder in het proces, vóór de fabricage, zit een belangrijke stap. Ontwerpers kunnen al in een vroeg stadium rekening houden met de toepassing van machi- ➤

In de regio Utrecht zijn stratenmakers aan de slag met links een 'klemmer' en rechts een 'zuiger'.

nes. Heeft een straat niet precies de breedte die overeenkomt met een veelvoud aan pakketten? Dan moeten stratenmakers een deel met de hand doen of de machine moet, indien mogelijk, tijdelijk worden aangepast. Ook voor de planning zijn aanpassingen nodig. Voorzichtig transporteren en op de juiste plek lossen vergt aandacht.

TOEKOMSTPLANNEN

Machinaal straten mag zich verheugen in een groeiende belangstelling van de bestratingbranche en dus van SPS (Stichting Promotie Straatbaksteen) en de straatbaksteenindustrie. Bedrijven kunnen

met vragen over dit thema bij SPS en de baksteenindustrie terecht. Dit biedt de stichting en de baksteenindustrie tevens de kans een goede en duidelijke uitleg te geven over de nieuwste technieken. Dat machinaal straten moet weet inmiddels iedereen. Dat machinaal straten met straatbaksteen kan is inmiddels ook breed bekend. De kennisvragen die daarmee samenhangen helpt SPS graag te beantwoorden. Daarom zal SPS u ook in de toekomst op de hoogte houden van nieuwe technieken en ontwikkelingen. ■

LITERATUUR

Uitgelezen

Door Michiel Nieuwenhuys

In deze editie van Uitgelezen bespreekt Michiel Nieuwenhuys het Handboek veilig ontwerp en beheer over veiligheid in de openbare ruimte.

HANDBOEK VEILIG ONTWERP EN BEHEER
Ita Luten
Uitgeverij THOTH
ISBN 978 6868 485 8

HANDBOEK VEILIG ONTWERP EN BEHEER SOCIALE VEILIGHEID IN BUITENRUIMTEN, GEBOUWEN EN WONINGEN

De Stichting Veilig Ontwerp en Beheer (SVOB) stelt zich ten doel kennis te ontwikkelen en te verspreiden over de manier waarop veiligheid in ruimtelijke plannen kan worden 'ingebouwd'. Dat heeft na 18 jaar geleid tot een nieuw handboek met goede voorbeelden en handzame vuistregels voor ontwerpers en opdrachtgevers. Een goed ontworpen, gebouwde en beheerde omgeving draagt bij aan de veiligheid en beleving ervan door gebruikers. Dat is een belangrijk aandachtspunt bij de vormgeving van de openbare ruimte.

Het handboek geeft richtlijnen en licht de maatregelen toe voor alle betrokken partijen. Het bevat achtergrondinformatie, checklists en technieken in de verschillende fasen van ontwerp tot en met beheer. Met twintig recente voorbeelden worden de mogelijkheden geïllustreerd. De vuistregels zijn uitgewerkt in een uitgebreide lijst van maatregelen voor alle facetten van de omgeving.

VUISTREGELS

De kernwoorden voor de richtlijnen zijn: zichtbaar, eenduidig, toegankelijk en aantrekkelijk. Deze worden ieder nader toegelicht in relatie tot de vele aspecten van veiligheid: de fysieke

brand-, verkeers-, maar ook Arbo- en gebruiksveiligheid. Voorwaarden voor aantrekkelijkheid zijn de esthetische kwaliteit en duurzaamheid, een duidelijk functieaanbod, onderhoud, technische en sociale duurzaamheid. De attractiviteit van de omgeving levert een positieve bijdrage aan de veiligheid. Dit vertaalt zich in de schaal, variatie, kleuren en materiaalkeuze. Duurzaamheid, vervangbaarheid, houdbaar en reinigbaar worden daarbij als kernbegrippen gehanteerd.

GOEDE VOORBEELDEN

Een breed scala van recente voorbeelden geeft inzicht in de mogelijkheden om deze uitgangspunten in praktijk te brengen. Opvallende aspecten daarbij zijn de ruimtelijkheid die in veel situaties wordt benut, de variatie, de grote rol voor belichting en de zorg voor detaillering en materiaalgebruik. 'Shared space' blijkt een grondbeginsel dat in verkeersluwe situaties een positieve bijdrage levert aan de veilige beleving.

Een handboek, kortom, dat ongetwijfeld inspireert om bewust met veiligheid om te gaan voor een duurzame openbare ruimte. ■

CLARA FROGER, KLEURENARCHITECT:

“Ik hou van harmonie en ontwerpen waarover is nagedacht”

Na de studies Beeldende Kunst en Architectuur te hebben afgerond, besloot Clara Froger beide kunsten te verenigen en ging ze aan de slag als kleurenspecialist. Of kleurenarchitect, zoals ze eerder eens betiteld werd. Froger vindt die laatste omschrijving het beste bij haar werkzaamheden passen. Ze bekijkt verschillende ontwerpen, vormen, patronen en kleuren door zowel de bril van een beeldend kunstenaar als die van een architect.

Kleurenarchitecte Clara Froger aan haar ontwerptafel in haar atelier in Rotterdam.

In de jaren 80 kwam Clara Froger letterlijk in aanraking met baksteen. “Dat waren echt de revivaljaren van de baksteen. Het materiaal werd vaak gezien als oubollig en suf. Ik heb toen mogen meewerken aan nieuwe kleurlijnen baksteen. Een mooie ervaring. Als kleurenspecialist kun je echt ogen openen. Laten zien wat er allemaal mogelijk is en hoe je nieuwe kleuren kunt ontwerpen.” En met kleur bedoelt Froger niet alleen groen, blauw en rood. “Je staat versteld van de vele soorten grijs die er zijn. Er wordt wel eens gezegd dat de openbare ruimte in Nederland grauw en grijs is, maar daar ben ik het totaal niet mee eens. Het is alleen en puinhoop van kleuren, materialen en technieken.” Meer grijstonen ontwikkelen, dat is een van Frogers ambities. “Grijs kan zo mooi zijn, zeker in combinatie met elkaar! Veel kleurrijker dan mensen denken.”

Froger geeft cursussen met als thema onder meer het onderscheid in verschillende soorten grijs, rood of paars. “Het is prachtig om cursisten uren lang bezig te zien met één kleuren-

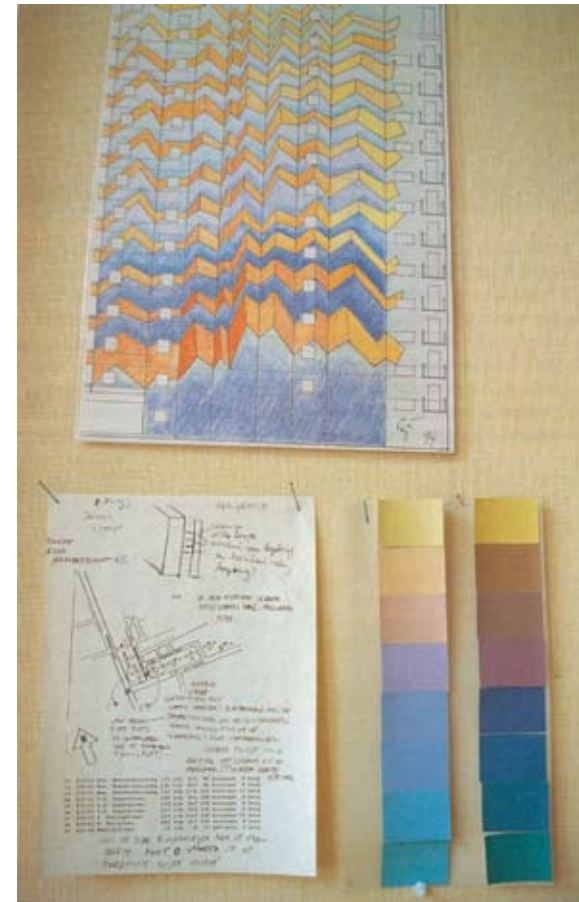
staal.” NCS, het Zweedse kleurensysteem waarmee Froger werkt, laat de opbouw van een kleur zien in wel honderd verschillende stappen. “Pas als je naar de opbouw van zo’n kleur kijkt, zie je waaruit hij is opgebouwd en hoe twee bijna identieke kleuren toch heel anders kunnen zijn. Ontwerpend Nederland wordt zich daar ook steeds meer van bewust. Ontwerpers zijn veel beter in vergelijken dan tien, twintig jaar geleden. Maar helaas zijn er ook ontwerpers die dan meteen weer doorslaan. Die denken: veel kleur is goed. Dat is klinkklare onzin. En dan moet ik als kleurenspecialist iemand afraden om kleuren te gebruiken”, vertelt ze lachend.

COMBINEREN ZONDER VERSTAND

Die overdaad is wat Froger betreft een van de grootste problemen in de openbare ruimte van Nederland. “We kunnen alles maken, maar daardoor niet meer kiezen. Dat is ons probleem.” Waar Froger zich bijvoorbeeld aan kan ergeren is dat er zonder >

Het Rond in de gemeente Houten is volgens Froger een sterk voorbeeld van harmonie in vorm, ruimte en materiaal.

Froger gebruikt in haar kleurontwerpen voor architectonische en stedenbouwkundige ontwerpen altijd kleurnuances die zijn afgeleid van minerale kleurbeelden.

Frogers ontwerp, bijna tot in detail doorgevoerd op een project van Woningbouwvereniging Van Woonstede in Ede.

subtiliteit betonsteen tegen straatbaksteen wordt gezet. Het is de willekeur en het gebruik van verschillende materialen zonder daarover na te denken dat Froger tegen het hoofd stoot. "Als erover is nagedacht kan het heel mooi zijn, begrijp me niet verkeerd. Maar het lukraak combineren van materialen en kleuren is echt lelijk.

"Het probleem van hedendaagse architecten en stedenbouwkundigen is onder andere dat alles kan. Niets is onmogelijk en het aanbod van materialen en kleuren is immens. Je kunt het vergelijken met een zak patat met vier sauzen en zeven verschillende vorkjes. Het is zoveel dat het niet mooi meer is." Als voorbeeld noemt Froger straatmeubilair en hekwerken. "In Amsterdam zag ik laatst aan de ene kant van de weg Amsterdammertjes en aan de andere kant betonnen bollen staan. Daarover is echt totaal niet nagedacht. Daar heeft iemand gedacht: die bollen hebben we nog liggen, laten we die maar gebruiken. Verschrikkelijk."

EVENWICHT IN ONTWERP EN KLEUR

Genieten kan Froger van harmonie en ontwerpen waarover duidelijk is nagedacht. "Nederland is plat, heel erg plat. En toch bouwen we niet hoog. Het liefst zou ik er een paar verdiepingen bovenop zetten", zegt ze over een flatgebouw bij haar in de straat. "Dan is het wat meer in evenwicht." Dat geldt ook voor kleur. "Het asfalt is zo grijs, zo sterk aanwezig, daarmee moet je niet ook nog eens in de architectuur gaan werken. Dan wordt het wel een grauwe bedoening." Over het ontwerp voor Het Rond in Houten, van Rein Geurtsen & partners, is Froger erg te spreken. "Het is een sterk voorbeeld van harmonie in vorm, ruimte en materiaal. Nu nog wat bescheiden kleuraanpassingen in de architectuur en het groen tot wasdom brengen!" Froger pleit voor integratie van alle ontwerpdisciplines. "Wat ik vaak zie en erg jammer vind, is dat je aan een ontwerp kunt zien of de ontwerper een grafische achtergrond heeft. Meestal hebben die mensen totaal geen verstand van kleur. En andersom geldt dit ook, >

Het plein met organische vormen dat Froger in 1975 ontwierp voor de gemeente Beilen.

uiteraard. Kleur is belangrijk bij een ontwerp, maar als je alleen verstand hebt van kleur sla je wat de vormgeving betreft de plank nogal eens mis. Op dat gebied kan er in de scholing van deze professies nog veel verbeterd worden. Ze zouden meer samen moeten werken.”

LICHT ALS INSPIRATIEBRON

“Ik zou ontwerpers willen adviseren om veel meer met licht te werken. Nederland heeft prachtige seizoenen. Het licht valt op ieder moment van de dag anders over een object. Daarmee zouden ze iets moeten doen. Als ik gevraagd word een kleurenadvies voor een bepaalde wijk te geven, dan ga ik eerst kijken welke kleuren er in de wijk voorkomen. Deze inventariseer ik en daar maak ik een schema van. Op basis van dat schema geef ik een passend advies.” Froger zelf houdt van ritmes in kleuren. Haar advies: als het moeilijk kan, doe het dan vooral ook moeilijk! Maar het moet er niet moeilijk uitzien, het moet natuurlijk

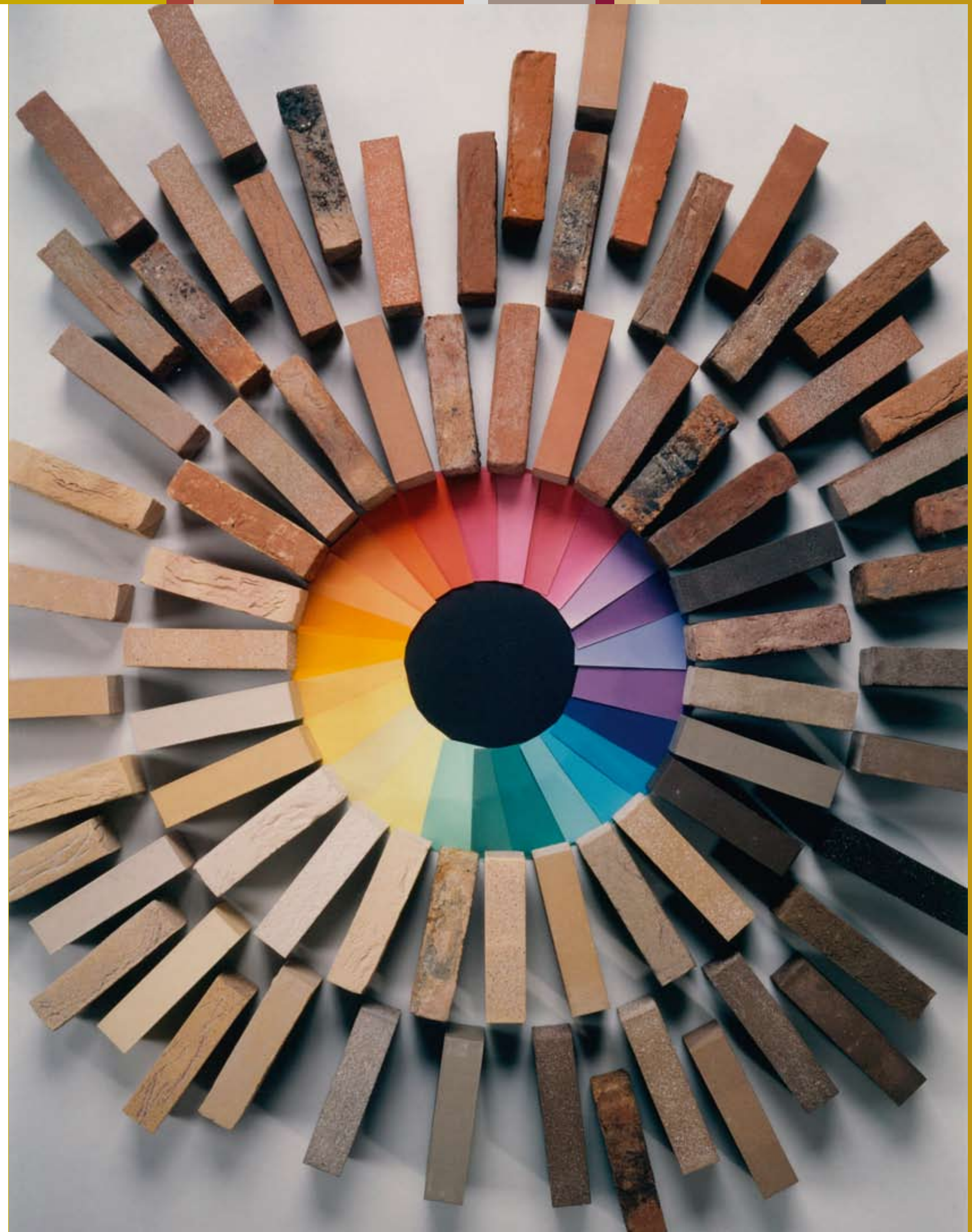

Kleuren verf afgeleid van de minerale kleurbeelden waar Froger zo graag mee werkt.

Op bouwbeurzen zijn jarenlang driedimensionale, kleurrijke voorbeelden gestapeld om de kleurenrijkdom van baksteen te benadrukken.

blijven. Zo'n advies gaf Froger bijvoorbeeld voor een project van Woningbouwvereniging Van Woonstede in Ede. Ze onderzocht de juiste grijswaarden en kleurtonen voor het gebouw. De vereniging volgde haar advies op en inmiddels heeft ook de nieuwbouw in omgeving van het gebouw het kleurenschema overgenomen. “Voor de gemeente Beilen heb ik in 1975 een plein ontworpen dat arbeidsintensief moest zijn om stratenmakers lang aan het werk te houden. Ik ontwierp een kleurenpatroon van straatbaksteen in organische vormen. Zo lastig dat ze iedere steen in een bepaalde vorm moesten knippen om hem passend te maken”, vertelt ze lachend. Straatbaksteen is een product naar haar hart. “De intensiteit van de kleuren van straatbaksteen is enorm. Niet te vergelijken met andere steensoorten. Dat komt door het bakproces. Beton verouderd anders en de kleuren zijn vlakker. Straatbaksteen is veel levendiger. Daarnaast hou ik van de kleinschaligheid van de module”, stelt Froger. ■

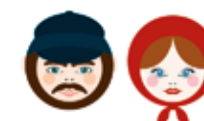
Silverware for Bisazza.
Onverwacht grote objecten
als lepels, hamers en ketels
zijn onderdeel van het oeuvre
van Studio Job.

HISTORIS
CHMODE
RN
POST
MODERN
ZAKELIJK
INDUSTR
IEELVERN
IEUWEND

In deze rubriek stelt Contour een stijl centraal die met straatbaksteen gecreëerd kan worden. Stijlexperts werkzaam op diverse terreinen – van stedenbouw tot kunst, mode en product-design – geven een toelichting op hoe een bepaalde stijl doorklinkt in verschillende gebieden. Het doel is het weergeven van eigenzinnige, andersoortige visies op architectonische stijlen die het straatbeeld kleuren.

De vrijheid om een eigen waarheid te creëren

STUDIO JOB KENT GEEN GRENZEN

In deze vierde aflevering in de 'stijlserie' staat het postmodernisme centraal. Een stijlvariant waarin andere historische stijlen veelvuldig worden geciteerd, waarin grenzen tussen disciplines vervagen en waarin de 'grote waarheid' niet meer bestaat. De objecten van Job Smeets en Nynke Tynagel, samenwerkend in Studio Job, zijn niet in een traditioneel hokje te plaatsen. Kunst? Design? Smeets en Tynagel zijn kunstenaars in de wereld van design en designers in de wereld van de kunst.

Smeets en Tynagel zijn niet alleen zakelijk, maar ook privé een koppel. Ze ontmoetten elkaar in 1996 op de Design Academy Eindhoven. Smeets was net cum laude afgestudeerd in driedimensionaal ontwerp, terwijl Tynagel aan haar studie grafisch design begon. In 1998 startte Smeets in Antwerpen Studio Job. Tynagel voegde zich daar

enkele jaren later bij. De vestiging in België was een bewuste keuze voor Smeets. "We willen niet tot de typische Dutch Designschool worden gerekend. Simpelweg omdat we ons in geen enkel keuslijf laten persen. Vrijheid is de basis van ons werk. Dat geldt voor de vormgeving van onze objecten, maar ook voor de ideeën waaruit ze >

In Haverleij in Den Bosch is een fictieve geschiedenis geappelleerd die een belevingswereld creëert waarvan men hoopt dat bewoners zich er makkelijk mee kunnen identificeren.

Het 'warme en geborgen' effect op de bewoners van Haverleij is wat op de eerste plaats telt. Niet of het echt is of niet.

“Ook al zijn alle bewoners nieuw, de omgeving suggereert een onderlinge geschiedenis van vele generaties”

ontstaan.” Vanaf het begin maakt Studio Job expressief, exclusief en ambachtelijk werk. Wie het oeuvre bekijkt, raakt geïmponeerd door de onverwachte grootte, de materiaalkeuze en de detaillering van hun objecten. Gebruiksvoorwerpen als lepels, hamers en ketels worden oversized vormgegeven. Een bulldozer blijkt van papier. En de apocalyptische patronen op geweven stoffen zijn tot op het laatste detail ontworpen en met aandacht geproduceerd. Smeets speelt graag met het verwachtingspatroon en het traditionele denkkader van de toeschouwer.

NIEUWE WEG

‘Prachtig, maar niet erg praktisch is een veel gehoorde opmerking’ als Studio Job ergens exposeert. Een reactie die Smeets en Tynagel tevreden stemt. Niet dat ze het onpraktische opzoeken, maar gebruiksvriendelijkheid is zeker geen kader waardoor ze zich in hun vormgeving laten beperken. “Ons werk zit tussen functioneel en disfunctioneel in. Tegelijkertijd ligt het op de grens van fictie en non-fictie. Alles loopt door elkaar heen. Net zoals in het leven zelf.” Is het

“Het is mooi als toeschouwers zich geconfronteerd met onze objecten wat kleiner gaan voelen. Dat maakt ze bescheiden”

“Is het keukengereedschap dat wij hebben ontworpen aan de grote kant? Dat lijkt me relatief. Groot of niet groot ligt altijd aan de lengte die je zelf hebt en die van de omringende voorwerpen. Het is mooi als toeschouwers zich geconfronteerd met onze objecten wat kleiner gaan voelen. Dat maakt ze bescheiden.”

publiek gewend geraakt aan een bepaald type objecten of een manier van werken? Dan slaat Studio Job gerust een heel nieuwe weg in. Na jarenlang exclusieve objecten in kleine oplagen te hebben gemaakt, ontwierpen ze in 2004 een ingewikkeld patroon van insecten dat op internet door iedereen gratis was te downloaden.

NIET EENTONIG EN MASSAAL

Met hun drang naar totale vrijheid sluit het werk van Smeets en Tynagel aan bij het postmodernisme. Deze stroming is in het dagelijks taalgebruik een vergaarbak geworden van een diversiteit aan nieuwe ontwikkelingen binnen de filosofie, kunst en architectuur. Centraal verbindingspunt tussen al die ontwikkelingen is het besef dat er niet één waarheid bestaat. Tegelijkertijd zetten postmodernisten zich af tegen de grote nadruk die het Modernisme op het ‘functionele’ legt. In de architectuur richt de kritiek zich onder andere tegen het ‘anonieme’, ‘zakelijke’ en ‘massale’ karakter van de naoorlogse woningbouw. In reactie daarop, en geholpen door nieuwe bouwmaterialen, kiezen postmodernistische architecten vanaf de jaren 80 voor vrije vormen, vaak gecombineerd met een scala aan versieringen die aan historische bouwstijlen zijn ontleend. Inmiddels heeft het postmodernisme ook zichtbaar vat op de ontwikkeling van Vinex-locaties gekregen. Architecten van die wijken kiezen niet langer voor straten met allemaal dezelfde woningenaanzichten. In plaats daarvan proberen ze door detaillering en accenten in materiaalkeuzes iedere woning en straat een eigen gezicht te geven. Door tegelijkertijd aan een fictieve geschiedenis te appelleren, creëren ze een

belevingswereld waarvan ze hopen dat de bewoners zich er gemakkelijk mee kunnen identificeren. Haverleij bij Den Bosch is daar een aansprekend voorbeeld van.

Echt of niet echt? Voor de wijk Haverleij in Den Bosch lijkt die vraag van secundair belang. Het ‘warme en geborgen’ effect op de bewoners is wat op de eerste plaats telt. Als de wijk over een aantal jaar helemaal klaar is, staan er een slot en negen woonkastelen, met ieder vijftig tot negentig woningen in het Brabantse land. De ruimte tussen en om de kastelen is bedoeld voor parken, water, bossen en golfbanen. De gebiedontwikkelaars combineren het comfort van vandaag met de rust uit vroegere tijden. Geheel volgens de middeleeuwse traditie scheiden toegangspoorten en dikke muren de buitenwereld met de eigen woongemeenschap. Binnen ieder kasteel is het karakter van de bebouwing juist open, met een grote rol voor de binnenplaats. Ook al zijn alle bewoners nieuw, de omgeving suggereert een onderlinge geschiedenis van vele generaties.

INDIVIDUEEL ELAN

Studio Job en de ontwerpers van postmodernistische wijken raken elkaar als het gaat om het herinterpreteren van overgeleverde vormgeving en

versieringskunst en het citeren uit oude verhalen, sprookjes, mythen en sagen. De bedoeling is niet zozeer om het verleden te herhalen, maar eerder om er met eigen, moderne inzichten een nieuwe vorm aan te geven. Het nieuwbouwproject Jatopa in Amsterdam Nieuw West is gebaseerd op verschillende elementen uit de bouwgeschiedenis. De gebouwen doen sterk denken aan de Chicago-school uit het einde van de negentiende eeuw. Studio Job ontwierp in opdracht van Kunst en Bedrijf hiervoor betonnen lateien met herkenbare hiërogliefen die met het thema wonen te maken hebben. Smeets en Tynagel zijn geen fan van design waarin alles om het functionele draait. Ze laten zich liever inspireren door de overdadige inboedels van oude kastelen en landhuizen. Zo vraagt Smeets zich af waarom overdaad tegenwoordig als een teken van wansmaak wordt gezien. “Vroeger schaften adel, kerk en rijke burgerij voorwerpen aan ter illustratie van hun persoonlijke status en smaak. We zien graag ook nu een individu via eigen accenten ruimtes, wijken, huizen en kamers het elan geven dat hij of zij bij zichzelf vindt passen.”

DETAIL IS BELANGRIJK

De objecten van Studio Job bezitten een hoge >

Het Industry Screen met dodelijke uitvindingen uit de serie 'Industrie', met figuren die door middel van lasertechnologie uit het hout zijn gesneden.

mate van detaillering. Om dat perfect weer te geven, maken ze voor ieder ontwerp eerst een grote hoeveelheid voorstudies. Detail is erg belangrijk voor Smeets en Tynagel. Ze refereren daarmee aan het echte ambachtelijke handwerk. Maar opnieuw vertelt de eerste aanblik niet de hele

lasertechnologie uit het hout gesneden. Ook de afbeeldingen zelf hebben weinig met pittoreske tafereeltjes uit traditionele meubelhoutsnijwerk te maken. Dodelijke uitvindingen als helikopters, kerncentrales, geweren en jachtmessen vormen samen met skeletten en doodshoofden een apoca-

“Ons werk zit tussen functioneel en disfunctioneel in. Tegelijkertijd ligt het op de grens van fictie en non-fictie”

waarheid. Want hoe ambachtelijk het werk van Studio Job ook oogt, bij de uitvoering ervan maken Smeets en Tynagel graag gebruik van moderne, industriële productiemethoden. De installatie 'Industry' is daarvan een duidelijk voorbeeld. De serie bestaat uit zeven objecten, waaronder een tafel, dressoir en kamerscherm. Deze objecten zijn vormgegeven met decoratieve figuren van wit geoest esdoornhout, omringd door zwart fineerblad van tulpenboomhout. Het geheel doet onmiddellijk aan traditioneel marquetry (inlegwerk van hout) denken. De figuren zijn in dit geval door moderne

lyptisch angstbeeld. Een wereldeinde waaraan de mensheid duidelijk schuldig lijkt te zijn.

COMMENTAAR ZONDER VINGERTJE

De herinterpretatie van stijlen is voor Smeets een manier van communiceren door design. “Ons werk gaat over communicatie en hoe wij tegen dingen aankijken. Onze objecten leveren commentaar. Verder willen we er eigenlijk liever niet over praten. Want met woorden alleen kun je telkens slechts enkele facetten eruit lichten. Daarmee beperk je de zeggingskracht van het

Voor Kunst en Bedrijf ontwierp Studio Job voor nieuwbouwproject Jatopa sierelementen met herkenbare hiërogliefen die met het thema wonen te maken hebben. Ontwerp gebouw: Köther, Salman en Koedijk Architecten.

geheel. Onze objecten spreken voor zich, zonder dat we daarbij overigens belerend willen zijn.” Via galleries en musea kan iedereen zelf ervaren wat het werk van Studio Job hem of haar te zeggen heeft. Binnen de kunst en designwereld is de waardering groot. Het werk van Studio Job is internationaal tentoongesteld in onder andere het Museum of Modern Art (MoMA) in New York, het Victoria & Albert Museum in Londen, het Centraal Museum in Utrecht, het Stedelijk Museum Amsterdam, GEM Den Haag en het Groninger Museum. Dat ze hun werk aan de buitenwereld prijsgeven, wil echter niet zeggen dat Smeets en Tynagel zelf ook graag openbaar bezit zijn. De praktijk is helaas anders voor Smeets. “Hoe meer objecten we maken, hoe meer vragen er aan ons worden gesteld.” ■

“Onze objecten spreken voor zich, zonder dat we daarbij overigens belerend willen zijn”

In aflevering 8 van de rubriek Straatbaksteen in nieuwbouwwijken dit keer aandacht voor Landgoed Driessen in Waalwijk en de Linge buurt in Elst. Twee wijken waar water een belangrijk element was bij de aanleg ervan.

[8]

STRAAT BAKSTEEN IN NIEUW BOUW WIJKEN

Italiaanse metafoor in Brabants groengebied

'Wonen en natuur gaan hier
daadwerkelijk hand in hand.'

Zuid-Europese namen en sferen op Landgoed Driessen in de gemeente Waalwijk. De openbare ruimte van deelgebied De Villa is volledig gebaseerd op het thema 'de Italiaanse villa'.

Waalwijk had al sinds eind jaren 70 behoefte aan een nieuwe woningbouwlocatie om voldoende woningen te kunnen bouwen voor het groeiend aantal inwoners. Na een gemeentelijke herindeling in 1997 werd besloten om hiervoor de nieuwbouwlocatie Waalwijk-west, oftewel Landgoed Driessen, te kiezen.

OPPERSTE HARMONIE

Groen en water vormen de pijlers van het nieuwbouwplan met de slogan: 'Wonen en natuur, hand in hand, in opperste harmonie'. Lex van Gent, stedenbouwkundige van de gemeente Waalwijk, maakt duidelijk dat om een tweeledig plan gaat: "Landgoed Driessen ligt ten westen van de N261 en ten noorden van het dorpje Sprang-Capelle. Het noordelijke deel is bedoeld voor natuurontwikkeling en het zuidelijke deel is aangemerkt als woongebied. Wonen en natuur gaan hier daadwerkelijk hand in hand."

Het woongebied op Landgoed Driessen bestaat uit zes thematisch benoemde deelgebieden. De Villa is er één van, en meteen het meest dicht bebouwde deel van het plan. De Villa bestaat uit een drietal blokken die doen denken aan een grote Italiaanse villa. Uitsparingen in de stedelijke massa fungeren als pleinen en staan symbool voor de kamers in de villa. De vrijstaande objecten in deze ruimten zijn te vergelijken met meubels in een kamer.

WATERPEIL OP NIVEAU

Harmonie tussen wonen en natuur stond voorop bij de aanleg van de wijk. Om dat evenwicht te bereiken moest een belangrijk obstakel worden overwonnen. Het natuurgebied in het noordelijke deel dankt haar bestaan aan een kwel, waar grondwater naar de oppervlakte komt. De stedenbouwkundigen waren bang dat het gebied in de zomer zou kunnen verdrogen. Inmiddels is dit probleem opgelost en wel op een erg innovatieve manier. In de wijk zijn waterreservoirs, zogenaamde wadi's, geplaatst. Deze vangen het regenwater op zodat het kan infiltreren in de bodem. "Niet alleen de woningen profiteren daarvan, het natuurgebied ook", vertelt Van Gent. "Voorheen werd bij droog weer water uit de Maas gehaald om het natuurgebied te bevochtigen. Dat is niet langer nodig. Er is nu regenwater genoeg. Bijkomend voordeel is dat regenwater veel beter is voor het gebied dan het minder schone water uit de Maas."

Woningen en natuur worden gescheiden door een oude spoorlijn, maar deze scheiding is niet duidelijk zichtbaar. Van Gent: "Het groen uit het natuurgebied loopt over de spoorlijn heen de wijk in. Het is zelfs de hoofdgroenvoorziening van de wijk. Daar moesten de bewoners trouwens wel even aan wennen. Omdat de begroeiing veelal bestaat uit wildere plantensoorten, passend bij het natuurgebied, belden bewoners met de vraag wanneer we kwamen snoeien. Inmiddels zien ze dat deze plantensoorten thuishoren in de omgeving. Het zijn duidelijk niet de standaard plantsoenen die je de meeste andere nieuwbouwwijken ziet."

OOG VOOR HET MILIEU

In een wijk waarin natuur en schoonheid centraal staan, kan duurzaamheid niet achterwege blijven. Van Gent: "We wilden auto's niet het beeld laten bepalen in de woonstraten van de wijk. Zogenaamde parkeercoffers tussen de achtertuinen moeten dit voorkomen. Daarnaast streven we naar een ondergrondse oplossing bij geconcentreerde bebouwing, wat tot op heden steeds is gelukt. Het watersysteem dat regenwater opvangt past ook bij de aandacht voor duurzaamheid. Net als het gebruik van straatbaksteen. Een duurzaam product dat positief bijdraagt aan het milieu. Dat past helemaal bij een Italiaanse wijk van deze tijd." >

Project De Villa | **Locatie** Landgoed Driessen, gemeente Waalwijk | **Opdrachtgever** Gemeente Waalwijk | **Ontwerp** Gemeente Waalwijk in samenwerking met Atelier Walvis, Amsterdam | **Stedenbouwkundig basisontwerp** Gemeente Waalwijk in samenwerking met Kuiper Compagnons, Rotterdam | **Afmeting** Roodbruin, vormbak, dikformaat en keifformaat.

Dorps bouwen en wonen

“Door goed samen te werken en over grenzen heen te kijken bereik je meer. Dat hebben we bij het ontwerpen van de Lingebuurt wel gemerkt”, vertelt Manon Witbraad van SVP Architectuur en Stedenbouw. Jeroen Heij van Adviesbureau Haver Droeze omschrijft de samenwerking met SVP Architectuur en Stedenbouw als “Een coproductie met een uitstekend resultaat.” De twee bureaus creëerden respectievelijk het stedenbouwkundig plan en het ontwerp voor de openbare ruimte van de Lingebuurt.

Lingebuurt is onderdeel van de Vinexlocatie Westeraam in Elst, Gelderland. In 2003 zijn de ontwikkelingen rondom dit deelplan begonnen en inmiddels is vrijwel de hele buurt opgeleverd. De buurt telt achthonderd woningen en is

‘In deze buurt staan woningen van verschillende architecten als een complete mix door elkaar.’

opgedeeld in Lingebuurt A en B. De Diagonaal, een speciaal voor de wijk aangelegde watergang, scheidt de twee delen. Witbraad geeft aan dat de Lingebuurt minder rechttoe rechtaan is dan andere buurten.

“In deze buurt staan woningen van verschillende architecten als een complete mix door elkaar. Hetzelfde rijtje woningen komt daarmee, verspreid over de wijk een aantal keer terug. Heel apart.” In de Lingebuurt staan rijwoningen, geschakelde woningen, twee-onder-een-kapwoningen, vrijstaande woningen en vrije kavels gebroederlijk naast elkaar.

DORPS KARAKTER

Jeroen Heij: “In 2004 is het Beeldkwaliteitsplan Lingebuurt opgesteld waarin de ruimtelijke relatie tussen de architectuur, erf grenzen en inrichting van de openbare ruimte wordt beschreven. Architecten mochten bij het ontwerpen van de huizen kiezen tussen verschillende kleuren rode en oranje baksteen, maar ze moesten wel binnen die bandbreedte blijven. Daardoor is de buurt wat kleur betreft een duidelijk geheel geworden.” Alle wegverhardingen in de Lingebuurt zijn van roodbruin gemêleerde gebakken klinkers. Heij: “Aan het water is een ruimte gecreëerd die de overgang vormt naar het centrumdeel. Daar is straatbaksteen toegepast. Westeraam ligt in de Betuwe, een riviergebied waar klei een traditioneel product is. De keus voor straatbaksteen lag dan ook voor de hand. Het hoort hier thuis.”

Om de wijk een dorps karakter te geven, namen de ontwerpers de geschiedenis van het gebied onder de loep. “In de Romeinse tijd stroomde hier de Rijn en dat zie je nog altijd terug in de bodem van het gebied”, vertelt Heij. “Bij de aanleg van de wegen in de Lingebuurt zijn deze bodempatronen van meanderende lijnen gevolgd, die van zuid naar noord lopen. De wegen lopen nu zoals de Rijn toentertijd ook liep.” Witbraad legt dit verder uit: “De woonstraten volgen de lijnen van de oude rivier. Daar is de bebouwing wat formeler en dichter. Van oost naar west lopen woonpaden waar vooral vrijstaande woningen zijn gebouwd. Hierdoor krijg je een speelse variatie die past bij het dorpse wonen.”

GROEN EN WATER

De elementen groen en water komen in de Lingebuurt sterk naar voren. Dwars door de wijk loopt De Diagonaal, een speciaal voor de wijk aangelegde watergang. Witbraad: “Water is erg belangrijk voor de wijk. De centrumplas is een waterruimte waar de verschillende buurten en het wijkcentrum elkaar ruimtelijk ontmoeten. De Diagonaal is de verbinding tussen dit centrum en de natuur.” Heij: “De watertrap bij de centrumplas verhoogt de aantrekkelijkheid van deze plek als verblijfsgebied. Ideaal om in de zomer lekker aan het water te zitten en buurtgenoten te treffen.” (Zie coverfoto.) ■

Project Lingebuurt | **Locatie** Westeraam, Elst | **Opdrachtgever** GEM-Westeraam | **Ontwerp** SVP Architectuur en Stedenbouw en Adviesbureau Haver Droeze | **Product** Waterterras: Lingeformaat kleur Terra Rosso; Rijwegen en molgoten: keiformaat, kleur roodbruin gemêleerd; Kruisingsvlakken en drempels: keiformaat, roodbruin gemêleerd | **Afmeting** vormbak, diverse formaten

DE BESTE ARGUMENTEN STAAN OOK ONLINE

www.straatbaksteen.nl biedt professionals en consumenten alle mogelijke informatie over het gebruik van straatbaksteen. Van producteigenschappen tot de voordelen, van toepassingsmogelijkheden tot praktische adviezen – de website geldt als bron van informatie én inspiratie voor professionals werkzaam in de openbare ruimte. Bovendien kunt u online alle nummers van Contour teruglezen.

www.straatbaksteen.nl

OVER SPS

De **Stichting Promotie Straatbaksteen (SPS)** heeft als doel het bevorderen van een kwalitatief en kwantitatief goede toepassing van straatbaksteen, een en ander in het belang van een goede ruimtelijke kwaliteit van de gebouwde en ongebouwde omgeving.

